

Jakov Babić

ŽENIDBENI OBIČAJI HRVATSKOG STANOVNIŠTVA U JEDNOM DIJELU BOSANSKE POSAVINE

(Za štampu priredio Salih Kulenović)

Ženidbeni običaji hrvatskog stanovništva u bosanskoj Posavini su nedovoljno i slabo ispitani. Do sada su objavljena dva priloga o ženidbenim običajima sa ovog područja,¹ a poneki običaji iz bosanske Posavine mogu se naći u radovima koji tretiraju ovu problematiku u okvirima Bosne i Hercegovine.²

Ovaj rad pisan je na osnovu građe koju sam prikupljao nekoliko godina u dijelu bosanske Posavine koji je u narodu poznat pod imenom Gornja Posavina. Stanovnici ovog dijela Posavine sebe nazivaju Gornjacima. Prema Z. Čulić, Gornjacima se nazivaju Srbi i Hrvati koji žive u selima južno ond Modriče, Gradačca i Brčkog pa sve do ogranaka planine Majevice.³

Građu o ženidbenim običajima prikupljao sam u sljedećim seoskim naseljima: Vukšiću, Ulicama, Gornjim i Donjim Laništima, Marković Polju, Krepšiću, Goricama, Gornjoj i Donjoj Skakavi, Bosanskoj Bijeloj, Dubravama, Četnici, Blaževcu, Donjim i Gornjim Hrgovima, Špionici, Štrepcima, Gornjem i Donjem Zoviku, Boću, Boderištu, Gredicama, Čađavcu, Dubravicama, Donjem Rahiću, Vitanićima i Ulovićima. Navedena naselja pripadaju Gornjoj Posavini. Međutim ovaj geografski pojam u narodu nije jasno određen i uslovljen je brdovitošću terena. Tako, na primjer, stanovnici iz naselja Zovika i Štrepaca koja su nešto topografski uzdignutija, nazivaju Ravnjacima ili Posavcima stanovnike iz Jagodnjaka, Vukušića i okolnih sela, dok ovi nazivaju Posavcima stanovnike u ravničarskim naseljima koja su smještena uz samu rijeku Savu, a to su: Kopanice, Vidovice, Ugljara, Donja Mahala, Tolisa i dr.

U ženidbenim običajima hrvatskog stanovništva Gornje Posavine uočljiva su tri glavna dijela i to: prvi, koji obuhvata sve radnje oko pripreme svadbe (begenisanje, amanet, mala prošnja ili ugovor, velika prošnja, prsten, pamuk, svila ili jabuka i ruvari), drugi, koji obuhvata pilav (vjenčanje) i treći dio obuhvata sastanke poslije svadbe (kolo, po'ode, druge po'odane, odlazak zeta »u punice«, prelje i stajanje).

1. Begenisanje⁴

Mladi su se upoznavali prilikom obavljanja različitih poljoprivrednih radova (okopavanje kukuruza, kupljenje sijena, žetva pšenice, kosidba, čupanje četena, tucanje jabuka i krušaka za pekmez, tucanje suncokreta, ljuštenje kukuruza i dr.), zatim na jesenskim sijelima, o prošnjama, pilavima, na seoskim izvorima — bunarima, na potocima gdje su se prale rubine i o raznim svetkovinama (Srce Isusovo, Kraljevac 24. 06, Frančesko 4. 10. itd). Kraljevac i Frančesko su bili godišnji vašari, pa je to bila i jedina prilika da se momak i djevojka zajedno fotografiju. Otuda je nastala i ova pjesma:

*Hajde draga da se slikujemo,
kad umremo da se spominjemo.*

Ženilo se, odn. udavalo, od kraja proljeća, pa do kraja jeseni, kako se vidi i iz ovih pjesama:

*Jedna mi se curica dopala,
o Petrovu (29. 06) kada je
igrala.
Vidjet će se na sv. Iliju (20. 07.)
koja cura ima mušteriju.
Vidjet će se na svetog Roka (16. 08.)
koja cura ima svoga momka.
Čekat ću te dragane iz vojske,
od proljeća pa do Male Gospe (8. 09.)
Vidjet ćemo na svetoga Franu (4. 10.)
koja cura ima kakvu manu.
Sveta Kato (25. 11.) rastavi me s majkom,
da ne čekam Svetoga Andrije (30. 11.).*

Od 25. 11. pa do Božića (25. 12.) nije se ženilo ni udavalo, a ako bi se to desilo, onda se svadba obavljala iza Božića, o pokladama. Ženidba o pokladama i u proljeće se izbjegavala, pa se u vezi s ovim u narodu kaže da je najgore biti proljetna i pokladna mlada i jesensko štene.⁵

Kad se momak i djevojka odluče uzeti, oni to saopšte roditeljima i ako su i jedni i drugi zadovoljni, onda se dogovore kada će iz momkove kuće doći djevojci po amanet.⁶

2. Amanet

Po amanet ide momak s jednim ili s dva bliža rođaka ili komšije. Običaj je da se po amanet ide samo subotom uveče i da djevojačkoj kući stignu negdje iza večere. Po dolasku momak ostane s curom u avliji, dok ona dvojica što su došli s njim ulaze u kuću te započinju različite priče sa »curskim« roditeljima. Domaćin ih počasti rakijom i kavom. Kad podmakne vrijeme, negdje oko 9 ili

10 sati uveče, onaj najstariji što je došao s momkom saopšti djevojčinom ocu zbog čega su došli. Ovaj se ponaša kao da o tome ništa ne zna, te poziva kćerku i upita je da li je ona obećala momku. Kad mu rekne da je obećala, onda domaćin pozove i momka da čuje od njega da li on zaista misli uzeti njegovu kćer za svoga doživotnog druga ili se možda misli »izigravati s njom«. Tada momak rekne da mu je namjera ozbiljna i da je zato došao s ljudima koji su mu svjedoci. Otac im zaželi sreću i blagoslov. Sada ovi što su došli s momkom vade rakiju koju su sobom donijeli, nazdravljaju djevojčinom ocu i ostalim ukućanima oslovljavajući ih s rječju prijatelju — prijjo, a i domaćin isto tako njih. Pred sam odlazak prijatelja cura iznosi momku »obilježje« (dukate ili »struku talira« ili vrijednu rubinu, košulju). Ove darove momak stavlja u torbu i nosi ih kući, a oni su garancija da ga cura neće »privariti«, otići za drugoga. Djevojka daruje i onu dvojicu što su došli s momkom. Svaki od njih dobije po peškir, košulju, čarape i cigare, a oni nju daruju novcem. Pred sam polazak kući, dogovore se kada i u koje vrijeme momak može dolaziti djevojci. Kad pođu, domaćin im dosipa rakiju da ne idu kući prazne »litrenjače«. Pri polasku ne uobičajaju pjevati i pucati, već to čine kad se počnu približavati momkovoju kući. Kad uđu u kuću, momak poljubi roditelje, izvadi amanet iz torbice i stavi pred njih. Oni se nasmiju, zatim iznesu rakiju i ispeku kavu, a nakon toga idu na spavanje, jer je noć skoro već i prošla.

Od davanja amaneta pa sve do vjenčanja momak dolazi curi na sijelo i to uveče srijedom i subotom. Jedino ne dolazi onda kada bude uoči »mlade nedjelje«.

U vremenu od amaneta pa sve do vjenčanja, žene, »zlih jezika« pokušavaju da nađu manu bilo djevojci bilo momku, pa su otuda i ove pjesme:

*Jeste li se umorile žene,
pijuć' kavu i kudeći mene.
Blago diko i teži i meni,
kad nas selo udaje i ženi.*

3. Mala prošnja ili »ugovor«

Kakva će se činiti prošnja, mala ili velika, to zavisi od dogovora između momkovih i djevojčinih roditelja. Ako je jedan od njih siromasniji, onda se njemu udovoljava tako da ga »ne nagoni na trošenje«.

Na »malu prošnju« koja se obavlja noću (izuzetno po danu) idu momkov otac i majka, majčina sestra, a ako je nema, onda ide jetrva. Na ovu prošnju budući svekar ponese pečenog oroza, litar rakije i sir, a svekrva ponese »kolač« (ponjavu, rubinu, pregaču, čarape i maramu). Isto tako ovakav dar nosi i žena koja je pošla s momkovom majkom.

Kad dođu, prosci budu ugošćeni rakijom, a zatim se »metne večera«. Na siniju se prvo »meće«, stavlja čorba-tarana, zatim meso, pa onda vareni kupus. Kad se servira kupus, onda momkov otac zatraži da se pred njega stave darovi koje je donio. Darovi mu se donesu, a onda on na sir stavi novaca i rekne da mu dovedu djevojku i kad ona dođe, pita je pred svima da se možda nije pokajala i da li i dalje ostaje pri datom obećanju, da će se udati za njegovog sina. Kad je djevojka rekla da ostaje pri datom obećanju, onda joj budući svekar rekne da uzme dar sa sinije, a ona uzimajući dar sa sinije poljubi oca, pa svekra. Tom prilikom djevojku daruju i žene koje su došle u prošnju, samo manjom sumom novca.

Na »maloj prošnji« prijatelji se dogovore kad će »djeca na prsten«, kada će »ići u pamuk«, šta će se kupiti od obuće i odjeće i dr.

Pred sam polazak prosaca kući cura daruje svekra rubinom ćenarušom, gaćama, peškirom, čarapama, duvanskom kutijom, muštiklom i pakličem cigaret papira. Svekrvu daruje bezom za rubinu, krpom, peškirom, jaglučićem⁸, jastukom, čarapama, šećerom, kavom i duvanskom kutijom. Takođe, mlada daruje i ženu što je došla sa svekrvom, samo malo »slabijim darom«. Svim proscima djevojka »zadije« po kupovni cvjetić.

4. Prstenovanje

Poslije prošnje, a prije »svile« ili »jabuke«, obavlja se subotom crkveni obred »prstenovanje«. Prije odlaska »na prsten«, momkov otac pošalje djevojčinoj kući jednog od sinova da »ugovore prsten«. Tada momkov brat »izvodi curu«, a crkvi se upute »pješe«, a ako se čini »prstenska užina«, onda se ide kolima. R. Kajmaković u svome radu: »Ženidbeni običaji kod Srba i Hrvata u BiH« navodi da je »prstenska užina sastanak srodnika obiju kuća koji se kod Hrvata u Bosni i Hercegovini održava posle crkvenog obreda prstenovanja⁹. Užina se obavi kod crkve ili kod »curske kuće. »Prstenska užina« se ne mora ni činiti, pogotovu ako je cura »s jabane«¹⁰.

S djevojkom »na prsten« ide i jedna žena iz kuće (snaha ili udata sestra), a iz momkove kuće idu njegovi roditelji koji sa sobom povedu i dobrog komšiju. Na prstenovanje se išlo s dvoja kola; idući crkvi cura je sjedila u očevim, a vraćala se u svekrovim kolima. Za razliku od cure, mladoženja nije sjedio ni u jednim kolima, nego je išao sam od kuće ka crkvi, a tako se i vraćao.

Nakon crkvenog obreda prstenovanja i uvođenja u knjigu »naviješćenja«¹¹, djevojka nosi na ruci prsten kojeg joj je donio momak, a on nosi dukat oko vrata kojim ga je darivala mlada i po čemu se poznaje da je mladoženja. Momak bude darovan još i jaglukom i »prstenskim peškirom«.

Kad pođu kući, onda cura poveže peškire konjima da se vidi kako se u kolima vozi udavača. Takođe, djevojka zakiti i djevera i to tako što mu stavi peškir preko desnog ramena. Djever ide s udavačom do njene kuće i »prida« je roditeljima. Kad dođu, djever malo posjedi, a kad pođe kući, cura ga daruje »zovičkim peškirim«,¹² cvjetićem i cigaretama, a on nju daruje navcem.

Običaj je da od prstenovanja, pa sve do iza pilava, cura ljubi momkovu rodbinu gdje god ih sretne, a oni nju daruju.

Za svako »naviješćanje« momkova rodbina »iznosi curi milost« koja se naziva »paprenik«. ¹³ Ovo se nosi curi pa makar gdje ona bila, a šalju joj i kući. Običaj je da od prvog »paprenika« cura dadne po jedan komadić svim ukućanima a i svojim drugaricama. Za prvo »naviješćenje« cura oblači rubinu »jabučaricu«, za drugo »cvjetaru« i za treće »vođušu« ili »stotinaruku«. Z. Čulić u svome radu: »Narodna nošnja u Posavini« navodi da je »stotinaruka« najcjenjenija košulja i da je nose djevojke i mlade godinu dana iza udaje i to samo kad su veliki praznici.¹⁴

5. »Pamuk«

Poslije prošnje i prstenovanja ide se u kupovinu pamuka, »ide se u pamuk«. Kupovalo se u Brčkom, a u kupovinu pamuka su išli djevojčini roditelji, mlada, svekar i njegov komšija. Za tu priliku svekar je nosio pečeno prase, sir i litar rakije. Kada pokupuju pamuk, svilu, sukno i drugo što im treba, onda užinaju zajedno sa dućandžijom od kojeg su kupili robu. Tada daruju curu novcem. Prije nego što pođu kući, djevojka kiti konje peškirimima da se zna da su išli »u pamuk« i da se u kolima vozi udavača. Ako naiđu pokraj momkove kuće, malo se svrate kod prijatelja na kavu i kad se odmire, idu kući. S djevojkom se išlo i u kupovinu obuće. Obuću su kupovali u Gračanici, jer su se tamo izrađivale najkvalitetnije cipele. Oko 1930. godine nastanila su se dvojica braće Risto i Branko Milovanović u selu Dubrave kod Brčkog, pa su se i kod njih naručivale »dubrovačke cipele« ili »kundurice« koje su imale ugrađene »škripove«, pa se u vezi s ovim pjevalo:

*Cipele sam dao na škripove,
da me bolje voli janje moje.*

Od onog dana kad se išlo u kupovinu pamuka, pa sve do pilava,¹⁵ cura je pripremala »ruvo«, tkala je peškire, krpe, jastuke, rubine i drugo. Predmeti od sukna (gunjić, gunj, 'aljinica) naručivali su se kod seoskih terzija. Čuvene terzije iz ovih krajeva bili su Simo Stakić, Božo Simić i Janko N. iz Žabara. Danas su čuvene terzije Andrija Krainović iz sela Dubrava kod Brčkog i Ruža Ilić iz Gornjeg Vukšića.

6. »Jabuka«

Treće nedjelje nakon prstenovanja obavlja se prošnja zvana »jabuka«. U ovu prošnju ide se samo po danu i to s dvoja kola. Kad pođu djevojci od momkove kuće, običaj je da svekar ide u prvim, a vraća se u drugim kolima. Na »jabuku« svekar nosi pečeno krme, »samun«, sir, pet do deset litara rakije i knjižicu.¹⁶ Od poklona svekrva nosi: ćilim, rubinu pregaču, maramu »rujovaču«, »nožnice« (makaze) gunjić, gunj, cipele ili opanke, šarene čarape, klupko konca i iglu zadjevenu u njemu, sapun, ogledalo, kupovni cvijet, čašu i »samun«. Osim svekra, na ovu prošnju ide nekoliko žena i one se zovu »kolačaruše«. Ove žene takođe nose darove, ali su oni količinski manji i jeftiniji. Kako se vidi, svekrva donese najbolji dar, a i njoj se to isto tako vrati. Svekar dadne najviše novca »u jabuku«, ali zato i on dobije najbolji dar od cure.

Ova prošnja obavlja se danju. Kad dođu djevojačkoj kući, prosci sjedaju u sobu, a žene »kolačaruše« idu u posebnu prostoriju i tu predaju kolače koje su donijele zamotane u »čemberu«. Nakon toga, one popiju kafu, a zatim uđu u sobu gdje su već sjeli prosci. U toj sobi, na čelu sjedi djevojčin otac, do njega s lijeve strane je momkov otac, a do ovog su dva prosca. Na suprotnoj strani sjedi svekrva, a lijevo i desno od nje su žene koje su došle s njom. Ove žene sjedaju onako kako koja s kojom zna pjevati. Do prosaca i »kolačaruša« sjeda bliža rodbina djevojčinog oca, a između njih su ostali »uzovnici«.

Kad se postavi sofru, netko prisutnima polije na ruke, a onda se serviraju jela kao i na pilavu i to: čorba, vareno meso, kupus, keške,¹⁷ pita i kajmak. Kad se stavi kupus na siniju, onda nastane mali zastoj i svekar zatraži da mu ašćije donesu »samun« i sir. On to stavi na siniju ispred sebe i to prvo »samun« pa na njega sir, a na sir malo novaca. Nakon toga, svekar zatraži da mu dovedu mladu. Običaj je da se izvede lažna mlada koju pred prosce izvodi mladin brat ili neko iz njene rodbine. Prema R. Kajmaković, ovaj običaj karakterističan je za hrvatsko stanovništvo u Bosni i Hercegovini kao i za Hrvate u drugim našim krajevima.¹⁸ Kad prosci vide da to nije prava mlada, oni kažu da to nije ona zbog koje su oni došli. Tada mladin brat pita šta treba dalje da radi, a prosci mu odgovore da ide dovesti pravu curu. Prije nego što ode, mladin brat kaže da mu se potrgao jular, pa ako hoće, neka mu dadnu para i on će otići i kupiti novi i tako mladu dovesti. Tada ga daruje treći prosac. I drugi put se izvede lažna mlada, ali sada ga daruje drugi prosac. Treći put se dovede prava mlada, a njenog dovodioca daruje svekar novcem. Nakon toga, svekar i mladin otac pitaju djevojku da li je još uvijek pri ranije datoj riječi, odnosno da li i dalje ostaje pri svojoj odluci da će se udati. Kad rekne da hoće, onda djevojka poljubi oca, pa svekra i uzme dar sa sinije (novčić

i sir). Tada jedna od žena koja je u bližem srodstvu s mladom metne tacnu sa jabukom na siniju koju prosci, kao i svi ostali, daruju i to nakon što ih mlada redom izljubi. Dok ovo traje, djevojčina majka i njene rođake donesu darove proscima i »kolačarušama«, zatim im »zadiju cvjetice« za šešir, a ženama krpe i »kolašca«. ¹⁹ Tom prilikom mlada daruje svekra »rubinom stotinarkom« ili »čena-rušom«, ²⁰ gaćama, čarapama, jastukom, peškirom, pakličem cigaret papira, duvanskom kutijom i muštiklom, a svekrvu »spremitom ru- binom«, krpom, peškirom, jaglučićem, jastukom, čarapama i zemič- kom, a uz ovo se dadne još i »šećeraka« za djecu. Kad se darovi podijele, onda ustane djevojčin otac i svekar i poljube se »u znak prijateljstva«, a ovo je ujedno i početak pravog veselja. Tada sve- kar s jednim od prosaca zapjeva:

*Deder brate da mi zapjevamo,
u ovome dvoru poštenome*

ili

*Veseli se kućni domaćine, veselje ti
do veselja bilo,
kćeri udav'o, sinove ženio.* ²¹

Poslije toga svekrva počinje pjevati:

*Mi ženimo našeg golubana, ženi otac,
ženi mila mama.*

*Majka ženi sjajnoga mjeseca i vodi mu
zraku od sunašca.*

Poslije svekrvinog pjevanja može pjevati ko god hoće od pri-
sutnih, i obično s pjesmom nastavljaju prosci i kolačaruše:

*Prijo naša, nemoj tugovati,
neće Mara kod nas robovati.*

*Skidaj, prijo, sa prozora cvijeće,
više Mara zalijevat ga neće.*

*Prijatelju i curina mati, je l' slobodno
nama zapjevati.*

*Curo Maro, cvijeće iz čaše,
ti si sada familije naše.*

*Curo Maro, kad pođeš od nane, ponesi
nam kave i findžane, ne nosi nam u
kuću galame.*

*Donesi nam sreću među braću, ne osjecaj
mesa od nokata, ne rastavljaaj dva rođena brata.*

*Curo Maro, nek' te tvoja mama nas'jetuje
još nedilju dana.*

*Mi ženimo našeg golubana i vodimo
snažu k'o jablana.*

Ako momak nema oca, odnosno majke, onda se pjeva:

Umro otac, ženi mila nana

ili

Ženi otac, umrla mu nana.

Ako je u cure umro otac, onda se pjeva:

*Naša cura nema svoga tate
tko će njene dočekati svate.*

Ovo je žalosno, pa rasplače prisutne.

Osim navedenih pjevaju se i ove pjesme:

*Sna'o naša visoki jablane,
kad si rasla u što si gledala,
il' u borak il' u vitu jelu,
il' u našeg brata rođenoga.*

*Otvorite ta šarena vrata, da vidimo mi
našega zlata,
jel' djevojka za našega momka, jel'
joj tijelo za naše odijelo.*

*Rastaje se mjesec od zvjezdica,
naša cura od svojih sestrica.*

*Dobro su nas prije dočekale,
sitno su nam kupus isjecale,
sve k'o glave, da
se prije dave.*

*Sinoć meni brato Ivo veli,
seko moja dobro se veseli.*

*Curo Maro, zrno ambirovo,
ambirovo i karanfilovo,
Kad si rasla u šta si gledala,
il' u jablan, il' u vitu jelu,
il' u našeg brata rođenoga.*

*Prijatelju ti si nam u duši,
nazdravi nam, grlo nam se suši.*

*U 'vom selu nisam dugo bila,
ovo malo pa mi se dopalo.*

*Curo Maro, što si tako tužna,
lijep je Ivo, nisi ni ti tako ružna.*

*Curo Maro sestara je dosta,
u kući ćeš imat' stalno gosta.*

Poslije ručka iznese se »curska kava« koju prosici daruju. U djevojčinoj kući sjedi se sve do pred zalazak sunca, a uobičajeno je da se kući krene prije mraka. Pred sam polazak cura poljubi svekra, dadne mu čašicu rakije i daruje ga peškirom i jastukom, a i on nju daruje. Tom prilikom djevojka zakiti peškiroma i konje.

Prije nego što izađu iz avlije svekrva zapjeva:

*Prijatelju koliko si znao,
od'ranio pa si nama dao.*

*Zbogom ostaj zelena avlijo,
nije Ivo džaba dolazio.*

Tada pjevaju i prosici, i to one pjesme koje im na um padnu i tako pjevajući stignu mladoženjinoj kući gdje ih dočekuju oni koji su pozivali na pilav, zatim komšije, a tu je i »mladarija« koja je došla da se proveseli i poigra. Čim stignu u kuću, kolačaruše zapjevaju:

*Domaćine ponesi rakije,
prijateljska napojila nas nije.*

7. Pozivanje na pilav

Istog dana kada idu »kolačaruše«, idu i ljudi koji zovu na pilav. Tom prilikom oni idu od kuće do kuće i pozivaju na pilav, a sobom nose »poluoku« rakije i torbu u koju stavljaju ručice četena, vlasli od kudelje i strašljiku. Ove sirovine od četena poklanjaju im oni koji se pozivaju na pilav, a sve se to čini zbog toga »da mlada ima što prestiti te zime, jer nije bila tu pa nema ni četena«.

8. Odlazak momka na večeru

I dok se još uvijek vesele i pjevaju nakon dolaska s prošnje, momak još s jednim ili s dva momka ide »curskoj kući« na večeru. Kad dođu u djevojčinu kuću, uvode ih u posebnu prostoriju (udžeru ili sobicu) i tu ih čeka večera. Na večeri se služe razna jela, i na kraju se iznese slatki kajmak. Običaj je da se to daruje, odnosno plati.

10. Uoči pilava

Mi smo govorili o pozivanju na pilav, ali ćemo malo objasniti šta se ovdje podrazumijeva pod ovim pojmom. Pilav je u stvari sam dan vjenčanja, koji se obično zakazuje srijedom. Ako se pilav zakaže srijedom, još od ponedjeljka počnu se vršiti pripreme i to tako što u momkovu kuću aščije donose sinije, valjuge, klupe, kašike, lonce, čase i drugo. Tom prilikom »tuku se krmci i kolje june za pilav«.

9. Ruvari

U utorak poslije podne, a može i ranije, ako je cura iz daleka, momkov otac i još jedan čovjek (može i čajo), idu po ruvo. Po ruvo se išlo konjskim kolima, a danas i kamiončićima. Kad pođu, ruvari ponesu djevojčinoj majci »pleće od krmeta« a u kola ubace prazan sanduk i jedek.²² Kad dođu u djevojčinu kuću, lijepo ih dočekaju i postave za siniju. Tom prilikom jedu, piju, puše i razgovaraju i tada neko od djevojčine rodbine u šali rekne da im nije po volji što su došli, te da su im nekako sumnjivi i da im se čini kao da će »krasti curskog oca«. Kad dođe kraj »govoru«, onda ruvari ustaju i idu u prostoriju u kojoj se nalazi ruvo da ga tovore. Običaj je da u ovoj prostoriji, na sanduku u kojemu se nalazi ruvo, sjedi neka žena koja im ne da tovariti sve dotle dok ne plate. Kad je daruju, onda ona ustane i oni tovore prvo iz tog sanduka, pa onda redom. Čilime i ponjave ne tovore u sanduke, nego ih izravno stavljaju u kola, a osim toga, po vrhu kola se stavi »leđen«, bokal, »pratljača«, ibričić, metla i »obremnjača« (drvo preko kojeg se stave rubine ili dvije kante vode, a nosi se na ramenu). Kada je ruvo utovareno, traže jedek da sve to povežu. Obično neko od ukućana sakrije konopac, a ruvari ga simbolično otkupe. Pred polazak, cura »poveže peškire za konje«, »pripne se na kola«, poljubi svekra i dadne mu čašu rakije, a on je daruje. Cura počasti i onog drugog ruvara, a nakon toga »zadije im cvjetice« i daruje ih sa po jednim peškirom i maramicom. Kad polaze ruvari zapjevaju:

*Odvukosmo ruvo nakićeno,
sutra ćemo tijelo nagojeno.*

Sa ruvom i ruvarima ide i »obikuša« (obično je to mlađa mladina sestra ili »bratična curska«) koja pazi da se štogod ne izgubi, a ona nosi i ključeve od sanduka.

Kad dođu pred momkovu kuću, na kapiji zapjevaju:

*Svekrvice otvori kapiju,
vozimo ti ruvo u avliju.*

Kad uđu u avliju i stanu pred udžeru gdje će se ruvo istovariti zapjevaju:

*Dovukosmo ruvo nakićeno,
sutra ćemo tijelo nagojeno.*

Kad su ruvo istovarili i malo se odmorili, onda večeraju. Osim ruvara, na ovu večeru je pozvan i kum, jendije i svi oni koje je domaćin pozvao. Po završetku večere domaćin saopšti prisutnima u koje će vrijeme sutradan svadba krenuti po curu.

11. Pilav

Kad osvane srijeda ujutro, počne se sakupljati »svadba« (osobe koje idu po curu, a to su: »kolijaši«, oni koji su s kolima, zatim konjanici, i ostali). Sve do 1970. godine u ovom kraju »ženskinje« nije išlo u svadbu, a danas ide i pjeva kao i muškarci.

Prije polaska po curu, »svadba« najprije doručkuje i tom prilikom se dogovore tko će ići prvi, tko će voziti đuvegiju, tko kuma i mladu u slučaju da kum nema svojih kola. U ovom kraju običaj je da vojvoda bude mladoženjin zet uz uslov samo ako je iz istog sela odakle je i mlada, a ako nije ili nema zeta, onda se za vojvodu bira komšija. Mladoženju vozi netko od bliže rodbine, a curu vozi njezin brat ako imaju svoja kola, a ako ih nemaju, onda mlada sjeda u kola u kojima sjedi kum pa ma čija ona bila. Običaj je da mladoženja uvijek sjedi u trećim kolima po redu bez obzira da li su u »svadbi« četvera ili dvadeset kola.

Prije nego što »svadba« krene, »desnim konjima se povežu peškiri; a kola u kojima su mladoženja, odn. mlada, posebno se ukrase. Konju, upregnutom na desnoj strani kola kojim se vozi mladoženja okače se peškiri i ogledalo, a konjima upregnutim na lijevoj strani kola povežu se peškiri kod curske kuće. Konj upregnut na lijevoj strani mladoženjinih kola kod mladine kuće ukrasi se još i ogledalom. Tom prilikom i mladoženji prišiju na gunj »curski jagluk« kojeg je dobio »na prstenu«, a zakite ga i »prstenskim peškirom«.

Za sve ovo vrijeme cure i žene pjevaju:

*Oj ti kume gospodine, oj vojvodo
naš brate, vodi svatove.
Sunce nisko, blato sklisko, dvori daleko,
žao nam je našeg brata da nam omrkne.
Prid vama je mutna voda, zastajat ćete,
prid vama je čarna gora omrknut ćete.*

Glavne ličnosti u svadbi su: kum, mladoženja, mlada, domaćin, »prijekumak«, jendija, vojvoda i čajo. Običaj je kad se pođe po mladu da se »otvori izlaz iz avlije«, napravi poseban prolaz, odn. razgradi ograda, a kad se vraćaju s mladom, onda se ulazi u avliju kroz pravu kapiju.

U svatovima se nosi i barjak na kojeg se povežu peškiri kod momkove kuće. Peškir sa barjaka pripada vlasniku barjaka, a ne onome ko ga nosi.

U blizini mladine kuće svadba se ustavi na ćupriji, a onda vojvoda ili neko drugi iz njegovih kola izađe i pokupi novac od svatova; to se zove »kićenje jabuke«. Kad je novac pokupljen i kad ga predaju mladoženji, onda svadba krene »curskoj kući«. Tom prilikom neko od mladine rodbine izađe pred njih s rakijom i nazdravi im, a zatim ih pitaju jesu li sretno doputovali. Tada cura i žene zapjevaju:

*Pomoli se struk ružice iza gorice,
to ne bio struk ružice iza gorice,
već to bio lijepi Ivo, jutros od majke.*

I dok cure pjevaju, vojvoda je već došao do kapije, ali je ona zatvorena i ne može ući sve dotle dok ne »plati ulaz«. Kad vojvoda »plati ulaz«, onda svadba ulazi u avliju, a kad ulaze kola u kojima je mladoženja, onda on iz kola baci jabuku i pare pred one koji ih »dopijevaju«. Čim uđe u avliju, odmah izlaze iz kola i hvataju se u kolo sa onima što su ih dočekali. I dok se tako igra kolo, mladoženjin i mladin otac sjede na posebno pripremljenom mjestu, piju i pričaju, a sejmeni²³ traže oroza (pijetla). Dok se napolju pije rakija i kava, dotle mladoženja zajedno sa »prijekumkom« ode u udžeru ili neku sobicu i tu piju kavu. Za to vrijeme mladoženji »donaprišavaju« na gunj jastučnicu, više pari čarapa, »cursku tkanicu«, maramu i ogledalo. Kad cure zakite mladoženju, on ih daruje, a one mu zapjevaju:

*Pružila se zlatna žica od vedra neba,
savila se duvegiji u bijela njedra.
To ne bila sjajna žica od vedra neba,
već to bila lijepa Mara, jutros od majke.*

Osim navedenih pjesama, neko iz svadbe zapjeva i ovu:

*Mladoženja crnu kavu pije,
zaklinje se više momak nije.*

I dok su se pjevale pjesme, dotle su kum i jendija otišli »tražiti curu«. Prvo jendija počne tražiti curu, ali kako su vrata zaključana reknu joj da zove kuma. Kad dođe kum, ne daju ni njemu da uđe dok ne plati, a kad plati, uđe u sobu i mlada ga poljubi, a zatim poljubi i jendiju i ponudi im da sjednu. Čim kum sjedne, ponude ga rakijom i bijelom kavom. Tada jendija izvadi duvak²⁴ i dadne ga nekoj od prisutnih žena koja zna da »poduvači curu«, a često to učini i sama. Ako mladu »poduvači« druga žena, onda je jendija daruje cigaretama, sapunom i maramicom. Običaj je da se nađe žena da »poduvači mladu« koja ima dobrog muža, jer se vjeruje da će i nevjesti njen muž biti dobar. Dok kum pije kavu, cure mu pjevaju:

*Oj ti kume, gospodine, čuješ li ti nas,
il' nas čuo il' ne čuo, darovat ćeš nas.*

Takođe, cure pjevaju i jendiji:

*Oj jendi'ce gospojice, čuješ li ti nas,
daruj nama naše pjesme, Bog te darovao.*

Nakon ovih pjesama, cure »zadiju cvjetiće« kumu, jendiji, domaćinu, prijekumku i mladoženji, a oni to plate. Cvjetićima se kite i ostali učesnici u svadbi, a i ne moraju. Ako se ne zadijevaju cvjetići ostalim učesnicima u svadbi, onda oni samo »plate kavu«. Ovom prilikom »vežu se peškiri« konjima s lijeve strane upregnutim, a stavljaју se i ogedala konjima koji će voziti mladoženju. Takođe, vežu se peškiri i na barjak. Uobičavaju barjak ukrasiti i onda ga, nakon pogodbe, prodaju onome ko ga je nosio. Ako u svadbi bude više kola, bude i više barjaka. I dok se ovo odigravalo, dotle je već sve spremno za polazak na vjenčanje. Nije se vjenčavalo »mrtve evte« (od 2. do 9. 11.) svake godine, jer se vjeruje da će se rađati mrtva djeca, a umirati živa.

Prije nego što se krene na vjenčanje, cura ubaci novaca u njedra, jer se vjeruje da će ih imati do kraja života. Kad pođu, cura prvo poljubi majku, a zatim i ostale žene koje su bile s njom u sobi. Kum je izvodi držeći je za ruku. Kad izađe, poljubi i oca, a on je blagoslovi. Mladoženja poljubi prvo punca pa onda punicu, a nju još i daruje. Kad idu na vjenčanje, mladoženju i mladu obuku u svečano odijelo.

Kad svadba treba da krene s curom na vjenčanje, onda zapjevaju onu istu pjesmu koju su pjevali i kad su krenuli od momekove kuće, a to je:

Oj ti kume gospodine, diži svatove. . .

Još dok su u avliji svatovi pjevaju i druge pjesme kao naprimjer:

*Ljubi Maro, sve po redu bake,
nemoj svoje zaboravit majke.*

*Pjevaj curo, pjevaj gorska vilo,
što je dobra kod majke je bilo.*

*Odlomi se grana od avlije,
mili tata zar ti žao nije.*

*Curuj curo, dok si kod matere,
nećeš, curo, curovat kod mene.*

*Kod majke si bijela i rumena,
a kod mene modra i zelena.*

*Žao mi je tatinije dvora,
vrijeme dođe ic' se iz njih mora.*

*Dok sam bila kod majke djevojče,
živila sam k'o pile gra'orče.*

*Privari' se udadoh se mlada,
ostade mi puder i pomada.*

*Zbogom ostaj zelena avlijo,
nije Ivo džaba dolazio.*

*Čarna goro je l' ti žao lista,
k'o što Mara žali curovanja.*

*Kad ja pođem iz očevih dvora,
staklo pendžer popucati mora.*

*Zbogom ostaj zelena avlijo,
dosta sam te puta obletio.*

U svatovskoj povorci koja je već oformljena vojvoda je prvi, mladoženja i prijekumak su obavezno u trećim kolima, a mlada, jendija i kum su u očevim ili kumovim kolima i ona su uvijek zadnja, bez obzira koliko kola je u svatovskoj povorci. S mladom sjeda njena snaha ili udata sestra koja nosi dar djetetu koje se »donese pod duvak«.

Ranije, dok su svadbe išle na konjima, cura je išla na očevom konju, a vodio ga je kum. U vezi sa ovim, prema pričanjima starijih ljudi, dešavalo se u prošlosti da je cura »utjecala momku na konju«. Do 1946. godine, cure su u svatovima ogrtale crvene kabanice.

Kad polazi iz očeve avlije, mlada se pokloni tri puta, a to isto čini i u svekrovoj avliji. Običaj je kad mlada krene da se jedanput obazre na očevu kuću. Takođe je običaj da neko zatvori kapiju i da ne da kumu da izvede curu i svatove sve dok ne plati. Dotle djevojke pjevaju mladi:

*Oj ti Maro, seko naša,
obazri nam se.*

Mlada se obazre i dadne im jabuku, a one nastave s pjesmom:

*Nit' se mogu obazrijet'
nit' vam što rijet,
zanio me konj zelenko među svatove.*

Poslije toga pjevaju jendiji:

*Oj jendice gospojice,
s'jetuj djevojku kada dođe blizu dvora
da ne pogriješi.*

Od mladine kuće »svadba« ide crkvi gdje se obavi vjenčanje. Vjenčanje se obavlja u crkvi iz onog naselja iz kojeg je cura, a može i odakle je momak samo ako to odobri župnik iz one župe u kojoj je živjela cura. Prilikom vjenčanja mlada stane mladoženji s lijeve strane; pozadi mladoženje je kum, a iza mlade je »prije-kumak«. Tom prilikom mlada da momku prsten kojeg je dobila na prstenovanju, a on njoj da drugi. Ranije se dešavalo da nije svatko bio u mogućnosti nabaviti prsten, pa su ga posuđivali od komšija, a poslije vjenčanja vrata ga.

Dok traje vjenčanje, mlada je pod duvakom, a ako je »krade-na«, ukradena, onda se ne vjenčava u duvaku; ona ga skine i ostavi u kolima, a na glavu metne peškir. Kad pođu kući, opet metne duvak na glavu.

Običaj je da se poslije vjenčanja mlada i mladoženja utrkuju do kola, odn. ko će prije od njih dvoje sjesti, jer, vjeruje se da će onaj tko prvi sjedne u kola duže živjeti.

Dok svatovi idu sa vjenčanja momkovoju kući, iznose im rakiju domaćini pored čijih kuća svatovi prolaze, te se zbog tog zastajki-vanja »svadba« može zadržati i zakasniti sat i više.

U neposrednoj blizini momkove kuće, vojvoda zaustavi kola, te ide da »globi kuma« i domaćina. Taj novac uzima sebi, jer je on platio ulaz u »cursku avliju«. Istovremeno neko drugi iz svatova pokupi prilog zvani »kićenje jabuke«. Ovaj novac se ne daje mladoženji nego mladi, a ona ga daje onima koje je »dopijevaju«. Dok se »kiti jabuka«, dotle onaj ko vozi duvegiju (mladoženju) izađe iz

reda da »provože mladoženju«. Kad dođu blizu kuće i uđu u avliju, cure i žene pjevaju im:

*Doletješe odletješe muštulukčije,
dobar 'aber donesoše od đuvegije,
a još bolji odnesoše od domaćina.*

Tada svekrva ubaci peškir u kola, a daje ga i onda kad su muštu-lugdžije »konjanici«, na konjima.

Ako je »svadba« daleko, a vidi se momkova kuća, onda svekrvi zapjevaju:

*De izidi đuegina majko,
pa pogledaj niz polje junačko
kako su se svati poredali,
kako trepte vijenci na djevojci,
na jenđici bijeli tulbenci.*

Kad je »svadba« blizu momkove avlije onda joj pjevaju:

*Oj svatovi braćo naša, jeste l' svi zdravo,
je l' vam zdravo konj zelenko pod đuvegijom,
jeste l' zdravo putovali gorom zelenom,
vije l' vam se svilen barjak putem dalekim.*

Kad »svadba« uđe u avliju, obavezno obilazi oko kuće i to s desne strane. Kola u kojima je djevojka ne obilaze oko kuće, nego se zaustave pred pragom i tada se cura tri puta uzastopce pokloni. Nakon toga, neka od žena donese muško dijete i metne ga mladi u krilo, a ona ga poljubi i daruje košuljicom, peškirom i šećerkama. Nakon darivanja djeteta, mlada zabacuje »burundžuk«²⁶ preko glave, a jendija joj ga sveže i onda »rasipa šećerke«, a djeca ih »beru«, kupe. Tada neko iz kola metne »valjugu« da mlada na nju stane, te da joj je lakše sići s kola, a da pri tome ne isprlja košulju. Dok mlada izlazi iz kola, ašćije pjevaju:

*Sna'o naša, digni glavu gore,
sad si došla u dragoga dvore.*

*Sna'o naša, de nam progovori,
valjaju l' tvoga dragog dvori.*

*Rastade se mjesec od zvjezdica,
naša neva od svojih sestrica.*

Kum vodi mladu i kad dođu pred kućni prag, ona se tri puta pokloni, »prikriži se«, a zatim poljubi desni, pa lijevi direk od vrata, onda prag ili »pražnicu«, a poslije ide ka ognjištu, sagne se,

poljubi ga i metne na njega kave, šećera i cigareta. Kad mlada poljubi i daruje ognjište, onda ulazi u sobu gdje je čeka svekrva i žene iz bliže rodbine. Mlada ih sve redom izljubi. Običaj je da tom prilikom neko iz svatova skine krpnu sa svekrvine glave i zapali je. Tada snaha pokriva svekrvinu glavu novom maramom. Nakon paljenja krpe igra se jedno »kraće kolo« posvećeno svekrvi i snaji. Kad se završi kolo, »narod izlazi iz sobe«, a mladi se donosi ručak. Ovom prilikom ručaju mlada, jendija, mladin brat i žene iz bliže momkove rodbine, a bude ih toliko da mogu svi sjesti za jednu sofru. Jela su ista i serviraju se istim redom kao i na svadbi. Kad se donese kupus na siniju, onda ustaje jendija i »pokupi dar«, te ga daje mladi. Dok ovi ručaju, dođu cure, pa im pjevaju:

*Oj jendice gospojice, čuješ li ti nas,
Il' nas čula il' nas ne čula darovat' ćeš nas.*

Po završetku ručka mladi opašu stražnju pregaču, a opaše joj je žena koja ima dobrog muža. Do 1920. godine umjesto stražnje pregače mladi su opasivali »futu« i »skidali vijenac s glave« ispleten od ljubičice, a stavljali su »konđu« — »turu« u koju se zadije 7—10 paunovih pera koja se viju iznad čela. Otuda je, vjerovatno, i ova pjesma nastala:

*Nevo moja, perje paunovo,
kad se krećeš k'o da paun šeće.*

I dok se mladi opasuje zadnja pregača, dotle je »svadba« sjela za »svatovski ručak«. Na čelo sofara sjeda kum, do njega je s desne strane đuevigija, s lijeve strane je »prijekumak«, a do njega vojvoda i tako redom. Uglavnom za prve sofre sjeda bliža rodbina, jer oni više i daruju, a može sjesti i gdje ko hoće. Za vrijeme ručka svakom svatu je na krilu peškir. Ove peškire mlada je donijela, odn. poslala s ruvom. Tom prilikom serviraju se jela sljedećim redom: čorba-tarana, svinjsko vareno meso s krompirom, govede meso, kupus, keške, slana i slatka pita i kajmak. Mladoženja sjedi za sinijom sve dotle dok se ne donese kupus, a zatim on ustaje i na njegovo mjesto sjeda njegov otac. Dok je mladoženja jeo, cure su mu prišle, »zadjele cvjetić« i pjevale:

*Savila se zlatna žica od vedra neba,
savila se đuevigiji u bijela njedra.
To ne bila sjajna žica od vedra neba,
već to bila lijepa Mara jutros od majke.*

Na ručku se pred kuma iznese tepsija u kojoj je varena svinjska glava sa »klipom kukuruza u ustima i dvjema cigaretama u nozdrvama«. Kad domaćin sjedne za sofru umjesto sina onda neko od »svadbe« zapjeva:

*Oj kupusu ubilo te meso
ja bi' tebe na zemlju istres'o.*

Još dok se pjeva ova pjesma, dolazi djever s peškirom preko ramena i vodi mladu, a zatim je za trenutak ostavlja i ide po rakiju. Kad djever donese rakiju, onda jendija ili neka žena iz bliže rodbine metne tacnu s jabukom na kupus. Tada se mlada prvo pokloni, poljubi svekra i dodaje mu čašicu rakije koju je djever nasuo, zatim ljubi kuma i ostale svatove, bilo u obraz ili u ruku. Dok mlada ljubi, ona ide prva, za njom ide djever, a treća je žena koja »primeće tacnu« sa sinije na siniju. Mlada ide s desna u lijevo i kad obiđe svu svadbu ponovo dolazi do kuma i domaćina, ljubi ih, dodaje im po čašicu rakije, a oni je opet daruju samo sada sa mnogo manje novca nego prvi put. U stvari prvi put je daruju sa dukatom šorvanom ili njegovom protivrijednošću u novcu, a drugi put sa malim dukatom. Sav novac dobijen na pilavu zove se »poljevačina« i on se daje mladi i mladoženji, a oni sebi od tog novca »izvedu osebinu«, kupuju darove koji će im kasnije trebati kad budu išli u »po'ode«. Kad je obišla »curska jabuka«, onda idu cure od svata do svata i pjevaju, prvo domaćinu i kumu, pa onda redom ostalim svatovima.

*Domaćine, gospodine, čuješ li ti nas,
daruj nama naše pjesme, Bog te darov'o.*

Uz pjesmu, cure zadijevaju i »kupovne cvjetice« svatovima, a ovi to plate. Kad cure obiđu i pokupe darove, onda ide čajo, nosi nadžak i sebi kupi dar, za njim idu dvije žene koje takođe kupe dar za »keške i kajmak«.

a) »Prikazivanje«, pokazivanje kumovog dara

Pokazivanjem kumovog dara nastoji se da se ti darovi još više uveličaju, te se tom prilikom kaže: »Kum je donio krme od sto kila, 50 litara rakije, samun k'o kamen vodenički, tepsiju slatke pite veliku k'o sinija, sir od 10 kila i 3 kile kajmaka«. Nakon toga onaj što je prikazivao kumovu pijernicu kaže: »Zafalite mu ljudi, a falaj mu i od mene«. »Svadba« mu se zahvali. Sir se odmah obavezno isiječe i podijeli po sinijama, a tako i krme kao i pita da »svadba« okusi kumove pijernice²⁷. Nakon »prikazivanja darova« kum ustane i zahvali se domaćinu što ga je zovnuo u kumstvo, a i »svadbi« što ga je slušala. Tada kum nazdravi svojom rakijom koju »otvori« i ona ide od svata do svata tako da obiđe sve sofere. Tom prilikom dođu i aščije da »nazdrave kumove rakije«.

b) »Prikazivanje mladinog ruva«

Poslije »prikazivanja kumove pijernice«, dvojica ljudi donose u ćilimu ili ponjavi »cursko ruvo« koje će pokazati svekru, svekrvi,

kumu, prijekumku, vojvodi, djeverima, zaovama, jetrvama, babama i drugima. Prilikom pokazivanja darova mlada stoji iza svekra i kuma, a svekrva ili neka druga žena dodaje čaji dar po dar i on to »prikazuje«. Dok se ruvo pokazuje, momci pjevaju:

*Pjevaj curo, pjevaj gorska vilo,
što je dobra kod majke je bilo.*

*Nemoj žalit' majkina Marijo,
uzeo te tko te je volio.*

Kad je ruvo »prikazano«, »svadba« nastavi pjevati različite pjesme kao naprimjer:

*Veseli se kućni domaćine, veselje ti
do veselja bilo,*

*Tri ti sunca dvore obasjala, ružica ti
dvore obacvala.*

*Prvo sunce mladan duvegija,
drugo sunce kićena djevojka,
treće sunce kićeni svatovi.*

*Domaćine sretno ti veselje, do godine
bilo i krštenje.*

c) Zatvaranje mlade s mladoženjom

Po završetku svatovskog ručka netko igra i pjeva u kolu, netko je otišao i kući, a netko ašikuje. Tom prilikom mladoženja igra u kolu, ali je običaj da tog dana ne pjeva i ne puca iz oružja, niti da sa sebe skida gunj sa prišivenim darovima, pa makar kako bio »vruć dan«. U ovom kolu igra i mlada, ali s prekidima, jer istovremeno mora »služiti« kuma i domaćina. Tad neko od aščija »uzove mladu u udžeru« ili u neku drugu prostoriju, zatim pozovu i mladoženju, zaključaju ih i ne otvaraju ih sve dok im ne plate.

d) Šale s kumom, domaćinom, svekrvom i jendijom

Kad su pustili mladu i mladoženju, onda uzmu svekra i nadnesu ga nad vatru, a onda trči snaha te ih daruje da ga »ne spale«. To isto čine i sa svekrvom, a nju otkupljuje njen sin, ond. mladoženja. Kuma i jendiju takođe nadnesu na vatru; kuma otkupljuje mlada, a jendiju mladoženja. Poslije toga svekra, svekrvu, kuma i jendiju natovare na kola s dva točka i tako ih »provozzaju radi šale«.

e) Odlazak mladoženje po punca i punicu

Ako se pilav završio »o ručku«, onda se narod predveče razide svojim kućama i ne dolazi više. Međutim, ako se pilav završi »o

večeri«, onda se dolazi na sijelo, a pozvani i na večeru. Tom prilikom mladoženja pred mrak ide kolima po punca i punicu da ih doveze na večeru. Kad dođe, poljubi punca i punicu, a sa ostalima se rukuje. Pošto se zna zbog čega je zet došao, ništa se ne čeka, nego se odmah sjeda u kola, te odlazi mladoženjinoj kući. Kod mladoženjine kuće dočekuju ih prijatelji i aščije, a mlada ih ne dočekuje, jer njoj tada »ustiču krpu«.

f) »Usticanje krpe«

Naveče mladu vode u posebnu prostoriju i »ustaknu joj krpu«. Kod »ustaknute krpe« prednji dio glave je malo otkriven i vidi se malo kose, a teg krpe sa velikim »zaotkom« obješen je niz leđa i stiže do pojasa. Mladi je krpu »usticala« žena koja je tome dobro vješta, a i ona koja ima dobrog muža, tako da i mladoženja bude

Sl. 1. Mlada sa »ustaknutom krpom« iz sela Vukšića

dobar muž. Nakon »usticanja« krpe, žena koja je obavila ovaj posao dobije od mlade sapun, maramu i cigareta. Čim joj je krpa »ustaknuta« izljubi svu rodbinu redom i kako koga poljubi kaže: »Uvečelira majko«, »uvečerio ćaća«, »uvečerio brato«, »uvečerila seko« itd.

»Ustaknutu krpu« mlade su nosile prve godine iza vjenčanja i svetkovinama i radnim danom. Kad prođe godina dana poslije vjenčanja, mlade su nosile »pribačenu krpu«, a »ustaknutu« samo nedjeljama i svetkovinama. Krpu su žene »usticale« sve do navršenih 35 — 40 godina života, a poslije toga nosile su je samo »pribačenu«.

g) Završetak pilava

Završetak pilava može biti sutradan »o doručku«, a može se završiti i »o večeri«. Ako je završetak pilava sutradan u vrijeme doručka, onda mlada uveče, nakon »usticanja krpe«, ulazi u sobu i sve redom ljubi, a onda opere noge kumu, svekru, domaćinu, jendiji.

Kad mladina rodbina dođe na završetak pilava, pa bio on o doručku ili o večeri, aščije zapjevaju:

*Sna'o naša, evo roda tvoga,
evo brata mjesto tvoga tate.*

Kad je završetak pilava, punica donese zetu na dar rubinu i gaće, »paprenik«, pečenog oroza, peškir, jastuk i šarene čarape. Ovakav dar donesu i ostale žene što dođu s punicom, a punac donese jednu litru rakije.

Ako je završetak pilava »o večeri«, prisutnima se polije da operu ruke i oni večeraju. Jela su ista kao što su bila i za ručak. Razlika u odnosu na ručak je u tome što se za večeru stavlja svijsko meso koje je kum donio i što mladoženja ne sjeda za sofru, nego domaćin. Ostale radnje su iste kao i za vrijeme ručka »davanje mladine jabuke«, »naplaćivanje »kešketa« i kajmaka, darovi koje čajo sebi sakuplja i dr.

Za vrijeme večere, aščije pjevaju »curskom ocu« i majci:

*Prijo naša traži sebi lijeka osta
naša Mara dovijeka.*

*Prijatelju kad nedjelja dođe,
večerajte, Maru ne čekajte.*

Kad se izvodi mlada u vrijeme večere pjevaju:

*Prijo naša, ti se i ne nadaj
sad ćeš vidjet kakva nam je
mlada.*

*Prijo naša, de nam progovori, valjaju l'
ti tvoje Mare dvori,*

*Prijatelju, jel ti prija draga, jest
mi draga k'o mom dogi trava.*

*Prijatelj se svojoj prijii fali,
imam žita više nego lani.*

*Domaćine i ti dobri kume, za večeru
peče vam se june.*

Poslije završetka večere nastaje sijelo na koje dođe »mlađarija« i iz drugih sela da se proveseli, zapjeva i poigra. Sijelo bude do kosno u noć; tu se pjeva, igra, svira, a tada se zbivaju i različite šale na račun kuma.

Kad se sijelo razide, mlada opere noge kumu, domićanu, svekrvu i jendiji. Tom prilikom jendija, a može biti i neka druga žena, uzme leđen i metne ga pred one kojima se peru noge, da ga »pokrpe«. Tada ga oni simbolično daruju.

Kada je sve završeno, onda mladoženja odvozi punca i punicu, kuma i jendiju. Ako nisu svi iz istog sela, onda mladoženja odvozi punca i punicu, pa onda kuma i jendiju. I dok ih je mladoženja odveo, dotle su ašćije sjele da večeraju i tada ih služi mlada, a kad dođe mladoženja i on ih služi. Kad ašćije večeraju i odu svojoj kući, onda mladoženja i mlada idu spavati u udžeru. U udžeri su spavali prvu zimu, a i duže, i to sve dotle dok se ne rodi prvo dijete.

Prvo jutro iza pilava tj. četvrtkom ujutru mlada ulazi u svekrovu i svekrvinu sobu i polijeva im da se umiju. Ako je noćio, kum polijeva i njemu kao i jendiji, a ako njih nema, onda polijeva djedu, babi, djeverovima i zaovama. To jutro mlada ide do prve komšijske kuće, te ukućanima polijeva da se umiju, a oni je daruju.

12. Prva nedjelja iza pilava

Prve nedjelje iza pilava mlada izlazi k misi koja se obavlja u crkvi. Mlada je u najsvećanijoj odjeći, a s njom idu još dvije žene (obično su to jetrve). Kad idu ka crkvi, mlada je u sredini. Ove žene isto kao i mlada imaju »ustaknute krpe«, pa makar one od nje bile starije i 15 do 20 godina. Osim toga, one igraju u »misnom kolu« isto kao i mlada. Kod crkve, prije i poslije mise, mlada ljubi mladoženjinu rodbinu.

Tog dana poslije podne kod mladoženjine kuće bude »kolo«. Tada dođe »mlađarija« i iz drugih sela da se proveseli i da vidi gdje se udala mlada. Ako je lijepo vrijeme, igra se u avliji, a ako pada kiša, onda igraju u »trijemu«. U »trijem« se nanese blata, ali nitko to ne pazi, jer kažu: »Ima mlada, pa nek' čisti.

13. »Prvi po'odani«

Prve nedjelje iza pilava su »prvi po'odani«. U pohode se išlo uglavnom subotom uveče ili nedjeljom ujutro. Ako idu subotom »večerim«, uveče, mlada izađe k misi. Poslije mise poigra u kolu i ide roditeljskoj kući. Tu užinaju, i kad bude vrijeme da idu kući, svekar uzme rakiju koju je donio sobom i nazdravi prijatelju da mu dođe u »po'ode« u drugu nedjelju (to je četvrta nedjelja iza pilava).

14. »Drugi po'odani«

Četvrte nedjelje iza pilava su »drugi po'odani«. Ovog puta mtkovim roditeljima ide mladin otac, njena majka i još nekoliko ljudi i žena iz djevojčine rodbine. Ovi po'odani dolaze po danu oko podne i budu do mraka. Mladina majka nosi prijli »milost« (šećera, kave, cigara, peškir i čašu), a prijatelju peškir, jastučnicu i cigara.

I ovom prilikom punica donese dar zetu kao i o pilavu, a tako isto donesu i druge žene. Djeci ponesu pšenične kolače zvane »kisele«. Mladin otac je i ovog puta sobom ponio litar rakije kao i o pilavu, ali sada ne poziva prijatelja, nego zeta da mu dođe o Božiću. Ovo »zazivanje«, pozivanje, mora se ponoviti pred Božić i tada se tačno utvrdi dan kad zet treba da dođe, da li će to biti na prvi ili na drugi dan Božića ili uoči Nove godine.

15. Odlazak zeta »u punice«

Na sam Božić poslije podne zet odlazi »u punice«, kod punice. S njim idu još dva čovjeka. Tom prilikom mladoženja ponese puncu opanke »oputraše« i cigara, a punici takođe opanke »oputraše«, zatim šećera, kave, i cigara, »svastima« po »preslicu-prelu« i »šareni presličak«, a djeci kolače.

Kad dođu, domaćini im očiste obuću i sakriju je, a dadnu im drugu da se njom služe sve dok borave kod njih. Poslije večere gostima neko od »ženskinja«, ženskih osoba, opere noge, a oni obavezno »daruju leđen«.

Poslije večere i pranja nogu dolaze »indžije« da se »igraju prstena«. U ovoj igri saberu se najbolji igrači »prstena«, a i zet gleda da sa sobom povede najbolje igrače. Oni se podijele u dvije grupe; oni što su bili za večerom zajedno sa zetom zovu se »po'odani«, a ovi što su došli da s njima igraju zovu se »mračani«. U igri ih učestvuje, kako s jedne, tako i s druge strane, podjednak broj kao, naprimjer, 3:3 ili 5:5. Igra se na podu i tu se prostru vreće, a igrači posjedaju okolo i svaki od njih ima po jednu kapu. Prsten bude

pravi i on se sakriva, a može biti i »dance od čaure« metka lovačke puške koje se naziva »imzle«. Prsten se metne među prste, a kape su preko šaka i u jednoj od kapa ostavi se prsten, a ovi ga traže. Svaka od kapa ima svoj broj. Prva kapa nosi ime »konj«, druga »ciganka«, treća i četvrta su »desetke«, peta je broj »sedam«, šesta »šest«, sedma se uzima sebi, »nema konja«, osma je broj »pet«, deveta se uzima sebi, a deseta nosi »troje konja«. Dakle, osma kapa donosi »krivaču«, a dvije su bez konja (sedam i devet). Ako igrač nađe konja u prvoj kapi, nosi ga i ovaj nema »ništa konja«, ako nađe u »ciganki«, onda ovaj nosi prsten a »krivač«, onaj ko sakriva, ima jednog konja. Ako se prsten nađe u trećoj kapi, onda »krivač« ima dvanaest konja, a tako i u četvrtoj. Ako se prsten nađe u petoj kapi, onda »krivač ima devet konja«, ako ga nađe u šestoj, onda ima osam konja, a ako nađe u sedmoj, onda nosi prsten, a »krivač« ima dva konja. Ako se prsten nađe u osmoj kapi, onda igrač ima sedam konja«, a ako se nađe u devetoj, onda nosi prsten, a »krivač« ima dva konja, a ako ostane u desetoj onda ima pet konja. U prvoj i drugoj kapi kao u sedmoj i devetoj su »ištili« i ako se nađe u njima prsten, on se nosi i krije, a traži ga ovaj što ga je sakrio. Ova igra se igra u 201 konja. U ovoj igri prvi »potkrije« zet. On sakrije u svih 10 kapa, a »mračani traže«, pa ako nađu u prvoj, to je sramota, a ako ne nađu u prvoj, onda je dobro sakrio. Ako prvu igru nadigraju zetovi dobro je, a ako izgube, onda je sramota. I na kraju, da kažemo, ko ima 201 konja, on nadigra. Nekada znaju metnuti i velike pare u tu igru.

Sutradan punčev brat ili rođak, pa i komšija, odvođe zetove k sebi na doručak. Ovo se čini iz razloga da se malo pomogne onome kod koga su došli »zetovi«, a i da ukućani mogu očistiti prostorije dok gosti dođu s doručka. Kad se vrate, gosti mogu malo spavati ako hoće, dok se zgotovi ručak ili da se igraju prstena, ali ako ima kakav guslar, onda da slušaju njega. Kad bude vrijeme ručku, tada se serviraju najbolja jela. Na kraju mora se servirati kajmak i tada se to »daruje«. Kad su svi jeli, onda se pred zeta donese pita maslenica koju on mora »privrnuti, pribaciti« i ako je »pribaci« on je majstor, a ako je ne prevrne i ona padne na siniju, onda je zet »mlitav«, on je »mlinto«. Kad zet dobro obavi ovaj dio posla i prevrne pitu u zraku, a ona mu padne u tepsiju, svi mu čestitaju.

Poslije ručka zetovi (ovdje se zetovima nazivaju svi oni koji su došli sa zetom) spremaju se kući, a tom prilikom oni daruju one ukućane što su im sakrili obuću još dok su ovi stigli.

16. »Prelje«

U »prelje« idu samo žene (ljudi i cure ne idu). Nakon što prođe mjesec dana iza zetovog boravka (zet je bio o Božiću u »punicama«), dođe prija, mladina majka u »po'ode« prijii, momkovoј majci, a ova njoj ode odmah iduće nedjelje.

17. »Stajanje«

»O preljama« prije se međusobno dogovore kad će mlada doći na »stajanje« (tada mlada odlazi svojoj majci). To bude pred sami kraj poklada (sve vrijeme do posta-korizme su poklade), i tada mlada kod svojih bude od 7 do 10 dana. Na »ugovoreni dan«, a to bude subotom uveče, djever odvede snahu na »stajanje«. Sutradan mlada sa svojim najbližim ide u crkvu, a tamo igra i u »mišnom kolu«. Za sve vrijeme njenog boravka kod roditelja, mlada radi, odn. završava one poslove, koje nije uradila do udaje, a i pomaže majci. Po noći na sijelo dođu njene drugarice, a i seoski moćci pa i njen bivši momak. Na sijelu se pjeva, a bude i »pripjevanja« jednih drugim kao naprimjer:

*Zašto bi ja oči svoje krila od onoga
kog sam volila.*

*Zašto bi' ja svoje oči krio,
od garave koju sam volio.*

*Uvenuto dudovo korijenje,
moj dragane i naše voljenje.*

*Ljubav stara nikad ne propade,
sedam puta ponovit se dade.*

*Tko se kada volio sa kime on će
kradom pogledat za njime.*

Kad prođe »evta stajanja« i dođe subota, onda mlada sa svojim bratom odlazi kući u koju se udala.

I ovo bi bio kraj ženidbenih običaja u našem kraju. Istina, još se uobičavalo da zet ide puncu na kosidbu i to negdje poslije prstenovanja, a u nekim selima na kosidbu se ide kad prođe godina dana nakon vjenčanja.

NAPOMENE:

- 1 NINE, Svadbeni običaji iz okoline brčanske, Hrvoje-hrvatski pučki kalendar za 1903 (XV), Mostar, 1912. str. 88-97; TUNJO MIKIĆ, Svatovanje prije prvog svjetskog rata u selu Vidovicama kod Brčkog, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. VI, Tuzla, 1965, str. 157-169.
- 2 RADMILA KAJMAKOVIĆ, Ženidbeni običaji kod Srba i Hrvata u BiH, GZM, Nova serija, sv. XVIII, Sarajevo, 1963; Dr SLAVKO KOVAČIĆ, Katolički ženidbeni običaji u Bosni, Dobri postir, Revija udruženja katoličkih svećenika BiH, sv. I-IV, Sarajevo, 1973, str. 149-183; Isto, sv. I-IV (1974), 117-146; Isto, I-IV (1975), str. 57-80.
- 3 ZORISLAVA ČULIĆ, Narodna nošnja u Posavini, GZM, Istorija i etnografija, Nova serija, sv. XI, Sarajevo, 1956, str. 72.

- 4 ABDULAH ŠKALJIĆ, Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku Izdavačko preduzeće »Svjetlost«, Sarajevo, 1973, str. 129: begenisanje dopadanje, izabiranje, biranje.
- 5 Ovo zbog toga, što je običaj da mlada ljubi ukućane, rodbinu i starije do Božića, pa joj se to oduži, a osim toga proljetna mlada se ne može dovoljno ni naspavati, jer su kratke noći.
- 6 A. ŠKALJIĆ, Navedeno djelo pod 4, str. 92: amanet-dar koji daje momak djevojci ili djevojka momku prilikom zaruke, biljeg, obilježje.
- 7 Bilo je slučajeva da su cure bez obzira na amanet znale »privariti« i otići za drugog uoči samog vjenčanja.
- 8 A. ŠKALJIĆ, Navedeno djelo, str. 358: jagluk m (tur) duguljasti rubac od finog beza zlatom izvezen na jednom uglu.
- 9 R. KAJMAKOVIĆ, Navedeno djelo, str. 79.
- 10 A. ŠKALJIĆ, Navedeno djelo, str. 356: jabana f (pers)-strana, drugi kraj. U našem slučaju pod jabanom se podrazumijeva druga župa.
- 11 Pod »naviješćenjem« se podrazumijeva upisivanje budućih supružnika u knjigu oglasa. To čini župnik i on »navješćuje«, najavljuje, prisutnima da će biti prstenovanje. Ovo se radi da se sazna da li su buduću supružnici u rodstvu i slično, pa se zbog toga »navješćuje« prve, druge i treće nedjelje.
- 12 Zovik je podmajevičko selo koje se nalazi južno od Brčkog.
- 13 »Paprenik« je pogača od pšeničnog brašna zaslađen medom, šećerom ili pekmezom. S gornje strane u tijesto se stavi 5-6 kocki šećera, pa se tako ispeče.
- 14 ZORISLAVA ČULIĆ, Navedeno djelo, str. 73 i 74.
- 15 A. ŠKALJIĆ, Navedeno djelo, str. 518; pilav-svadba (nazvana po tome što je u nekim krajevima pilav glavno jelo na svadbi).
- 16 Knjižica je dokumenat odn. potvrda da ni jedna stranka neće poreći zadanu riječ koju su budući prijatelji dali prilikom druge prošnje. Može se desiti da propadne ono što se dalo na provj prošnji. Tada ni djevojčini, a ni momkovi roditelji nemaju pravo potraživanja, odn. naknade na ime onog što se potrošilo. Međutim, ono što se na drugoj prošnji uz knjižicu dadne, to ne smije propasti i ako neka od stranaka pogazi datu riječ, ona druga oštećena stranka može tražiti na sudu dvostruko i trostruko više od onog što je dala na ime zaruka.
- 17 A. ŠKALJIĆ, Navedeno djelo, str. 407; keške m (pers) vrsta jela: dobro uvarena masna kaša koja se spravlja od odstupane (oljuštene) pšenice i kokošijeg mesa koje se varenjem svo raspadne.
18. R. KAJMAKOVIĆ, Navedeno djelo, str. 85.
- 19 O »kolašcu« odn. »kolutiću« kako se stavlja na glavu i kakva mu je funkcija vidi detaljnije kod Z. Čulić, nav. djelo, str. 77.
- 20 A. ŠKALJIĆ, Navedeno djelo, str. 189: čenar-ara, vrsta beza, pamučnog platna koji ima okolicu, odn. znak na rukavima, te odjeća od tankog beza.
- 21 Ovu pjesmu pominje i NINE, navedeno djelo str. 93.
- 22 A. ŠKALJIĆ, Navedeno djelo, str. 366; jedek-uže, konopac.
- 23 Isti, Navedeno djelo, str. 556: sejmen označava stražara, pandura.
- 24 Isti, Nav. djelo, str. 230: duvak m (tur)-veo nevjeste, tanka koprena kojom se mlada pokriva preko lica i glave.
- 25 Isti, Navedeno djelo, str. 622: tulbent m (pers) označava fino tanko platno koje se upotrebljava za čalme, za zavoje, za bošče. U pjesmi koju navodimo, jendžija ima bošču (pokrivač za glavu od ovog platna).
- 26 Isti, Navedeno djelo, str. 155: burundžuk označava finu tanku svilenu prozirnu tkaninu.

27 U ovom kraju je uobičajeno da svi oni koji su pozvani na »pilav« donesu »kruv«, slanu ili slatku pitu, kajmak i »pol'oku rakije« i to sve skupa se naziva »pijernica«. Dešavalo se da kum umjesto krmeta na pilav donese pečenog oroza kojeg stave na kumovu siniju, te ga pojedu oni što sjede s kumom. Otuda je i ona narodna: »Kum donio, kum pojio«.

Bilješka o autoru

Smatram da je vrijedno da se ovom prilikom napiše i nekoliko podataka o Jakovu Babiću, ljubitelju starina. Ovaj neumorni prikupljač arheološke, etnološke i folklorističke građe rođen je 12. 07. 1928. godine u Gornjem Vukšiću SO-e Brčko). Danas živi i radi kao trgovac u selu Jagodnjaku koje se nalazi 3 km južno od Vukšića (u ovom naselju radi od 1. 09. 1956. godine).

U svom slobodnom vremenu Jakov Babić godinama obilazi područje brčanske opštine, pa i šire, na kojemu rekognoscirajući prikuplja keramiku i druge arheološke predmete koje brižljivo i pedantno sa svim potrebnim podacima (naziv lokaliteta, ime vlasnika i dr.) odnese u Zemaljski muzej ili u Zavod za zaštitu spomenika kulture BiH, a često i u Muzej istočne Bosne Tuzla. Zahvaljujući tome, ove ustanove u oblasti kulture i na taj način dolaze do osnovnih podataka o arheološkim lokalitetima sa ovog područja. Isto tako, Babić je neumorni sakupljač etnološke i folklorističke građe. Prikupio je dosta izvornih narodnih pjesama koje je dao Zemaljskom muzeju, a neke su objavljene u Zborniku Radio Beograda (Selo Veselo, Zbornik udruženog dobrog raspoloženja slušalaca Radio Beograda, God. I, Broj 1, Beograd 1981, str. 56-68).

Osim izvornih narodnih pjesama, Babić prikuplja i narodne običaje, a bavi se i fotografisanjem objekata tradicionalnog narodnog graditeljstva (starijskih kuća, privrednih i drugih zgrada). Trenutno posjeduje oko 2000 različitih negativa koji se odnose na tradicionalnu seosku arhitekturu bosanske Posavine.

Na kraju da kažem i to da je Jakov Babić vrstan svirač na šargiji, a svira i violinu. Kao dobar svirač, pjevač i intepretator seoskih šala učestvovao je više puta u emisiji »Selo veselo« Radio Beograda i Radio Sarajeva. Na takmičenju humorista amatera koje je organizovao prvi program Radio Sarajeva 1974. godine osvojio je prvo mjesto u pričanju šala. Prema pozivu RTVB prisustvovao je »Vukovom saboru« 1980. godine gdje je svirao na šargiji, pjevao i pričao šale. Iste godine učestvovao je i na Beogradskim muzičkim svečanostima gdje je, takođe, pjevao i svirao. U emisijama RTVB učestvovao je češće u »Zelenom kabareu«.

Jakov Babić je više puta učestvovao i na smotri narodnih nošnji pod nazivom »Vezak vezem, pjesmu pjevam« koja se održava svake godine u Kožuhama kod Doboja, a učestvuje i na festivalu »Mladi graditelji« koji se održava svake godine u Brčkom, a povodom proslave izgradnje pruge »Brčko-Banovići«.

S. K.

HOCHZEITSGEBRÄUCHE DER KROATISCHEN BEVÖLKERUNG IN EINEM TEIL DER BOSNISCHEN POSAVINA

Der Autor schildert in diesem Referat über die Hochzeitsgebräuche der kroatischen Bevölkerung in der Umge bung von Brčko (östliches Nordbosnien). Weil selbst aus dieser Regio stammend, hatte er genug Gelegenheit an solc en Festen selbst mitzuwirken, und daher sind seine Schilderungen sehr lebhaft und getreu wiedergegeben.